

Ochrona wizerunku uczestników zgromadzenia

Streszczenie

Wizerunek jest cechą charakterystyczną każdemu człowiekowi stanowiącą jego dobro osobiste i jako takie podlega szczególnej ochronie. Rozpowszechnianie wizerunku danej osoby co do zasady wymaga uzyskania od niej zgody, zatem jego bezprawne wykorzystywanie stanowi o naruszeniu tego dobra. Ustawa prawo autorskie i prawa pokrewne wprowadza jednak pewne wyjątki od tej ogólnej reguły stanowiąc, iż w przypadku, gdy rozpowszechnianie dotyczy osoby stanowiącej jedynie szczegół całości, takiej jak np. zgromadzenie, nie jest wymagana wspomniana zgoda. Przedmiotem niniejszego artykułu jest zatem przedstawienie i określenie granic ochrony wizerunku uczestników zgromadzenia jako elementu większej całości w rozumieniu art. 81 ust. 2 pkt 2 ustawy prawo autorskie i prawa pokrewne.

Słowa kluczowe

prawa człowieka, wolność zgromadzeń, wizerunek, rozpowszechnianie wizerunku, ochrona wizerunku, zgoda na rozpowszechnianie wizerunku, dobro osobiste człowieka, wizerunek uczestnika zgromadzenia, zgromadzenie

Summary

The image is a hallmark of every human being who is his personal good, and as such is subject to special protection. Dissemination of a person's image requires, in principle, consent from the user, and therefore her unlawful use constitutes a violation of that good. However, the Copyright Act and Related Rights introduce some exceptions to this general rule, stating that, where dissemination concerns a person who is merely a detail of the whole, such as an assembly, such consent is not required. The object of this article is therefore to present and define the limits of the protection of the image of the participants of the assembly as a whole within the meaning of art. 81 sec. 2 pt. 2 Copyright Act and Related Rights.

Keywords

human rights, freedom of assembly, personal rights, picture, protection image, consent to dissemination image, personal good of man, image of the meeting participant, assembly

1. Wstęp

Kwestie wizerunku i jego ochrony prawnej należą we współczesnym świecie do szczególnie ważnych. Wizerunek z uwagi na nierozzerwalne powiązanie z człowiekiem pełni ważną funkcję identyfikacyjną i informacyjną. Może być on utrwalany (ustalany) w różny sposób i za pomocą odmiennych narzędzi i metod, rozpowszechniany oraz zwielokrotniany, przy czym podczas tych czynności często może dochodzić do zmian

i modyfikacji (zniekształcanie, opracowanie, opatrywanie komentarzami itp.). Z tego względu każdemu człowiekowi zależy na sprawowaniu kontroli nad tym, gdzie, jak i czy za jego zgodą wizerunek zostanie wykorzystany.

Z uwagi na brak w polskiej doktrynie jednoznacznego określenia pojęcia prawa do wizerunku wizerunek rozumie się jako ustalenie obrazu fizycznego, a wymiennie stosuje się określenia: portret, podobizna, obraz fizyczny¹, egzemplarz lub persona². Trzeba jednak zaznaczyć, że na wizerunek składa się ogół zewnętrznych cech, które charakteryzują daną osobę, tzw. wygląd³, czyli dostrzegalne cechy⁴. Można założyć, że ustawodawca objął zakresem prawa do wizerunku „cały obraz fizyczny”⁵, a nie tylko to, co dla wyglądu człowieka najbardziej charakterystyczne, czyli twarz.

Według niektórych w te ramy włączyć można także np. dodatkowe elementy związane z wykonywanym zawodem, charakteryzację, ubiór, sposób poruszania się, czy elementy identyfikujące, np. okulary, fryzurę bądź nawet szczególną linię profilu⁶, a także głos⁷. W każdym przypadku chodzi o cechy immanentnie związane z konkretną osobą fizyczną, dla niej znamienne i pozwalające na jej rozpoznawalność⁸.

Wizerunek jest konkretyzacją obrazu fizycznego zdolną do rozpowszechniania⁹. W doktrynie wskazuje się na istnienie pięciu rodzajów wizerunków: plastyczne, audialne, piśmiennicze, maska artystyczna i *body art*¹⁰. Ponieważ termin ten jest używany w różnym znaczeniu, stąd przez pojęcie wizerunku należy rozumieć także każdą podobiznę bez względu na technikę wykonania, a więc fotografię, rysunek, wycinankę sylwetki, film, przekaz telewizyjny bądź przekaz wideo, a także niewątpliwie zdjęcie¹¹.

¹ Zob. J. Barta, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz* (art. 81), Warszawa 2017, Legalis.

² Tak: T. Grzeszak, [w:] J. Barta (red.), *Prawo autorskie. System Prawa Prywatnego*, t. 13, s. 666-667.

³ Tak: S. Grzybowski, *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1957, s. 96.

⁴ Por. E. Wojnicka, *Prawo do wizerunku w ustawodawstwie polskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wnalezczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1990, z. 56, s. 107.

⁵ Zwrotu takiego używa J. Błęszyński, *Prawo autorskie*, Warszawa 1988, s. 155. Pogląd taki znajduje potwierdzenie także w judykaturze (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 maja 2015 r., sygn. akt I ACa 158/15, Legalis; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 22 maja 2015 r., sygn. akt ACa 1741/14, Legalis; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 kwietnia 2015 r., sygn. akt I ACa 1471/1, niepubl.).

⁶ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 22 maja 2015 r. (sygn. akt I ACa 1741/14).

⁷ Zob. J. Sieńczyło-Chlabicz, *Rozpowszechnianie wizerunku na gruncie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Radca Prawny” 2001, Nr 2, s. 94; *eadem*, *Rozpowszechnianie wizerunku osób powszechnie znanych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2003, Nr 9, s. 40.

⁸ Za wizerunek nie można też potraktować sposobu postrzegania i oceny danej osoby w odbiorze zewnętrznym (jej życiorysu, cech charakteru, postępowania itp.). W takiej sytuacji ochrony poszukiwać należy w płaszczyźnie innych dóbr osobistych, np. czci czy prywatności. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 stycznia 2014 r. (sygn. akt I ACa 1279/13).

⁹ Zob. S. Ritterman, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937, s. 120.

¹⁰ Tak: P. Ślęzak, *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz* (art. 81), Warszawa 2017, s. 6, Legalis.

¹¹ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 maja 2015 r. (sygn. akt I ACa 158/15).

2. Ochrona wizerunku na podstawie prawa autorskiego

Wizerunek jako odrębne dobro osobiste został wymieniony wprost w katalogu dóbr osobistych zawartych art. 23 Kodeksu cywilnego¹², a gwarancje jego ochrony zostały zawarte także w ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹³.

Prawo do wizerunku podlega ochronie niezależnie od tego, czy wskutek bezprawnego posłużenia się nim doszło do naruszenia także innych dóbr osobistych człowieka. Jak zauważa Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 11 marca 2014 r. (sygn. akt IACa 1207/13), z art. 23 k.c. wynika, że ochrona dóbr osobistych może być realizowana za pomocą różnych środków i mieć zarówno charakter niemajątkowy, jak i majątkowy. Ochrona taka przysługuje przed bezprawnym naruszeniem dobra osobistego, rozumianym jako zachowanie sprzeczne z normami prawa lub zasadami współżycia społecznego, bez względu na winę, a nawet świadomość sprawcy.

Naruszeniem prawa do wizerunku nie jest samo jego sporządzenie, a bezprawne rozpowszechnianie, które polegać może na publicznym udostępnieniu lub stworzeniu już możliwości zapoznania się z wizerunkiem danej osoby przez bliżej nieokreślony krąg osób.

Jak wynika z ogólnej zasady zawartej w treści art. 81 u.p.a., rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej, co oznacza, że do naruszenia prawa do wizerunku dochodzi wtedy, gdy przedstawione dostrzegalne cechy osoby ukazywanej pozwalają na jej identyfikację względem innych osób¹⁴. Art. 81 u.p.a., chroniąc zatem wykorzystywanie cudzego wizerunku i podkreślając autonomię decydowania o zakresie i okolicznościach publicznego udostępnienia wizerunku danej osoby, wskazuje, iż wkroczenie w sferę tej autonomii i rozpowszechnianie wizerunku bez zgody uprawnionego stanowi o naruszeniu tego dobra¹⁵.

Każdy człowiek indywidualnie kształtuje zakres zgody, decydując o treści i granicach przyzwolenia na rozpowszechnianie jego wizerunku. Zezwolenie na rozpowszechnianie wizerunku może być udzielone w dowolnej formie¹⁶, jednak musi zostać tak wyrażone, by nie było żadnych wątpliwości co do zakresu i treści zgody osoby sportretowanej. Jest to upoważnienie, które musi być zgodne z ustawą i zasadami współżycia społecznego (art. 58 k.c.)¹⁷. Zgoda taka musi być niewątpliwa, a osoba jej udzielająca musi mieć pełną świadomość nie tylko formy przedstawienia jej wizerunku, ale także miejsca i cza-

¹² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.), dalej: k.c.

¹³ Dz. U. z 1994 r. Nr 24, poz. 83 z późn. zm., dalej: u.p.a.

¹⁴ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 listopada 2013 r. (sygn. akt VII ACa 127/13).

¹⁵ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 22 maja 2015 r. (sygn. akt IACa 1741/14).

¹⁶ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 czerwca 2014 r. (sygn. akt IACa 633/14).

¹⁷ Zob. J. Barta, *Prawo autorskie...*

su publikacji, zestawienia z innymi wizerunkami i towarzyszącego jej komentarza, czyli musi to być zgoda także co do warunków dopuszczalnego wykorzystania wizerunku¹⁸. Jeżeli wykazane zostanie naruszenie dobra osobistego, sprawcę naruszenia uwolnić może od odpowiedzialności tylko dowód braku bezprawności, co faktycznie jest równoznaczne z wykazaniem przesłanek wyłączających bezprawność.

3. Wyjątek od ogólnej zasady uzyskiwania zgody na rozpowszechnianie wizerunku

Na gruncie ustawy prawo autorskie i prawa pokrewne od ogólnej zasady wymogu uzyskania zgody na rozpowszechnianie wizerunku zostały przewidziane dwa wyjątki. Zgodnie z art. 81 ust. 2 u.p.a. zgoda na rozpowszechnianie wizerunku nie będzie konieczna, gdy rozpowszechnianie dotyczy osoby powszechnie znanej, a wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nią funkcji publicznych (w szczególności politycznych, społecznych, zawodowych) oraz gdy rozpowszechnianie dotyczy osoby stanowiącej jedynie szczegół całości, takiej jak zgromadzenie, krajobraz czy publiczna impreza. Wskazane wyliczenia są wyczerpujące, co jednak nie pozbawia tego przepisu otwartego charakteru, poprzez zastosowanie przez ustawodawcę określenia „takie jak”. Dopuszczalna jest w takiej sytuacji wykładnia rozszerzająca na inne niezawarte w tym przepisie okoliczności czy wydarzenia¹⁹.

Prawa do decydowania o rozpowszechnianiu swego wizerunku są pozbawione zatem osoby, które stanowią jedynie szczegół całości m.in. takiej jak zgromadzenie (art. 81 ust. 2 pkt 2 u.p.a.). Zgromadzenie jest terminem nieostrym. Według ustawodawcy jest to zgrupowanie osób na otwartej przestrzeni dostępnej dla nieokreślonych imiennie osób w określonym miejscu w celu odbycia wspólnych obrad lub w celu wspólnego wyrażania stanowiska w sprawach publicznych (art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach²⁰). W opinii Trybunału Konstytucyjnego to zgrupowanie osób rozważających wspólne sprawy zarówno publiczne, jak i niepubliczne (prywatne)²¹.

W przypadku więc, gdy wizerunek stanowi jedynie szczegół, element „akcydentalny lub akcesoryjny” przedstawionej całości zgromadzenia, rozpowszechnianie wizerunku nie będzie wymagało zezwolenia. Chodzi tutaj o takie przypadki, gdy wizerunek osoby stanowi rzeczywiście jedynie przypadkowy element, a usunięcie jej wizerunku

¹⁸ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 czerwca 2014 r. (sygn. akt I ACa 185/14).

¹⁹ Zob. J. Barta, *Prawo autorskie...*; E. Ferenc-Szydełko, *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz* (art. 81), Warszawa 2017, Legalis.

²⁰ Dz. U. z 2015 r. poz. 1485.

²¹ Zob. wyrok TK z dnia 18 stycznia 2006 r. (sygn. K 21/05), OTK-A 2006, Nr 1, poz. 4.

w żaden istotny sposób nie wpływa i nie zmienia charakteru wydarzenia ani też sposobu przedstawienia jego problematyki²².

Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 6 października 2014 r., I ACA 429/14, Legalis, wskazał, że „osoba decydująca się na udział w publicznym zgromadzeniu nie tyle wyraża w sposób dorozumiany zgodę na upublicznienie jej wizerunku jako szczególności całości, ale godzi się na to, że wizerunek taki może być rozpowszechniony w ramach publikacji całości bez jej zgody, dorozumianej czy nie – to nie ma w tym przypadku znaczenia, ponieważ zgoda taka nie jest wymagana na podstawie regulacji ustawowej”.

Celem wprowadzenia takiego wyłączenia jest zniesienie reżimu uzyskania zgody od właściciela lub właścicieli wizerunku, w okolicznościach gdy to właśnie owe wydarzenia czy okoliczności stanowią plan pierwszy i które same w sobie są głównym motywem prezenji, a wizerunki różnych osób są jedynie częściami składowymi i elementem tła, a nie odgrywają pierwszoplanowej roli. W ramach takiej konstrukcji prawnej, w przypadku wizerunku, który został skadrowany lub jest elementem kluczowym zgromadzenia utrwalonego np. na zdjęciu, omawiane wyłączenia jednak nie obowiązują.

Zgodnie z taką linią orzecniczą Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 30 maja 2006 r. (sygn. akt ACa 246/05, niepubl.), orzekł: „kiedy wykonywane jest zdjęcie osoby, obejmujące jej udział w pracach określonego zespołu, kryteria uzyskania zgody na eksponowanie wizerunku wielu osób (w zasadzie zespołu) winny być inne, niż w sytuacji, gdy eksponowane jest w zasadzie zdjęcie portretowe tej osoby (bez uzgodnienia z nią celu, dla którego zdjęcie jest przygotowywane) i to w sytuacji, gdy ta ekspozycja związana jest z jednoczesnym naruszeniem w tekście pod zdjęciem dóbr osobistych tej osoby”.

Uzasadnieniem dla wprowadzenia omawianej regulacji jest także możliwość wykonywania sprawozdawczości i dokumentowania pewnych przedsięwzięć czy wydarzeń, w tym organizowania i przebiegu zgromadzenia. Możliwość rozpowszechniania pewnego rodzaju informacji o charakterze politycznym, kulturalnym, ekonomicznym czy społecznym związanych z odbywającym się zgromadzeniem lub dotyczących zgromadzenia napotkałaby olbrzymie trudności przy każdorazowej konieczności uzyskiwania zezwoleń na publikację wizerunku od wszystkich osób stanowiących nieostre tło, część całości i znajdujących się akurat w określonej otwartej przestrzeni publicznej, dostępnej potencjalnie dla wszystkich osób niedookreślonych ani liczebnie, ani z imienia czy nazwiska. Samo już poszukiwanie i organizowanie takiego przedsięwzięcia co do uzyskania upoważnienia do rozpowszechniania ich wizerunku wiązałoby się z niepro-

²² Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 lutego 2005 r. (sygn. akt I ACa 509/04), Lex nr 535042.

porcjonalnym nakładem środków, czasu oraz kosztów, stąd przyjęte przez ustawodawcę wyłączenie uznaje się jak najbardziej za zasadne.

Stanowisko takie reprezentuje także Sąd Apelacyjny w Krakowie, który w wyroku z dnia 19 grudnia 2001 r. (sygn. akt I ACa 957/01), stwierdził, iż „przepis art. 81 ust. 2 pkt 2 PrAut uchyla wymaganie zezwolenia na rozpowszechnianie wizerunku osoby stanowiącej jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie, krajobraz, publiczna impreza. Idzie tu o przedstawienie miejsca lub wydarzenia, w którym występują wprawdzie rozpoznawalne osoby, ale główną treść przedstawienia konstruuje miejsce (np. ulica lub budowla) lub wydarzenie (np. manifestacja lub impreza sportowa), a nie rozpoznawalna podobizna osoby lub osób; nie osoba, lecz miejsce lub wydarzenie stanowi główny przedmiot treści przedstawionej. Dla zastosowania art. 81 ust. 2 pkt 2 PrAut rozstrzygające znaczenie ma ustalenie w strukturze przedstawienia relacji między wizerunkiem osoby (lub osób) a pozostałymi elementami jego treści; jeśli wizerunek osoby stanowi jedynie element akcydentalny lub akcesoryjny przedstawienia, tzn. w razie jego usunięcia nie zmienią się przedmiot i charakter przedstawienia, rozpowszechnianie nie wymaga zezwolenia”.

Warto zatem zauważyć, iż istotne jest na wstępie ustalenie charakteru samego przedstawienia wizerunku, rodzaju i charakteru jego utrwalenia, a w dalszej kolejności badanie innych przesłanek z art. 81 u.p.a. Jeżeli np. zdjęcie przedstawia dane wydarzenie z życia publicznego – zgromadzenie i jest powiązane z prezentacją miejsca czy krajobrazu, wówczas z pewnością łatwiej jest obronić tezę, że osoby widoczne w tle stanowią tylko jego element. O wiele trudniej będzie jednak udowodnić ten fakt, jeżeli wizerunek stanowi element zdjęcia prywatnego, gdzie z samej istoty i celu fotografii przedstawione są na nim osoby, nawet gdy ich ilość jest znaczna, a one same w sobie stanowią główny motyw takiego zdjęcia. W praktyce pojawia się więc problem, od kiedy i czy można mówić o zgromadzeniu osób, które zostały przedstawione np. na zdjęciu. W obecnie obowiązującej ustawie Prawo o zgromadzeniach został zniesiony wymóg liczebności uczestników zgromadzenia (zgodnie z poprzednio obowiązującą ustawą z dnia 5 lipca 1990 r. Prawo o zgromadzeniach²³ zgromadzenie stanowiło przynajmniej 15 osób). U.p.a. nie formułuje także jasnych kryteriów i nie odsyła w tym zakresie do żadnych przepisów, a odnosi się w treści art. 81 ust. 2 pkt 2 do zgromadzenia w ogóle, a nie do zgromadzenia o określonym charakterze, formie czy np. tylko do zgromadzenia publicznego.

Do tego problemu odniósł się Trybunał Konstytucyjny, który w wyroku z dnia 10 lipca 2008 r. (sygn. P 15/08) wskazał, że aby można było mówić o zgromadzeniu, musi w nim uczestniczyć co najmniej kilka osób w jednym miejscu, a osoby te powinny łączyć więź psychiczną wynikającą z celu spotkania (np. wymiana poglądów, manifestacja).

²³ Dz. U. z 1990 r. Nr 51, poz. 297 z późn. zm.

Decydująca zatem będzie interpretacja treści art. 81 ust. 2 pkt 2 u.p.a. Zasygnalizowana kwestia odnosi się do kadrowania, czyli zamknięcia rzeczywistości w ramach obrazu fotograficznego czy filmowego, kiedy wizerunek określonej osoby jest jednym z elementów kompozycji obrazu. Dla zastosowania tego przepisu podstawowe znaczenie ma ustalenie w strukturze przedstawienia (np. obrazu fotograficznego czy filmowego) relacji między wizerunkiem osoby domagającej się ochrony a pozostałymi elementami jego treści, a więc czy wizerunek osoby lub osób stanowi pierwszy plan, czy jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie.

Osoba, która stanowi element większej całości takiej jak zgromadzenie, nie może być osobą pozującą. Pozowanie w sposób wyraźny, narzucający się i sprawiający, że osoba pozująca wybija się na pierwszy plan danej fotografii, sprawia, że zwolnienie z uzyskania jej zgody na rozpowszechnianie fotografii jest wątpliwe. W praktyce zdarza się także, że dane osoby pozują jednak gdzieś w „tle” i tutaj granica staje się płynna.

Niezależnie od powyższych kryteriów prezentacja czyjegoś wizerunku jako elementu większej całości nie może naruszać także dóbr osobistych właściciela tego wizerunku ani prawa do prywatności przedstawionych na nim osób, czyli np. prezentować sytuacji, które mogą być powszechnie uznane za wstydlive, poniżające, żenujące (np. nagości, stanu upojenia alkoholowego, agresywnego zachowania itp.).

4. Nadużycia w publikacji wizerunku

Publikacja wizerunku osoby jako szczegółu większej całości bez wymaganego prawem zezwolenia bywa jednak często nadużywana, a to głównie w sytuacjach, gdy przy pomocy techniki (zapisu elektronicznego) wizerunek jest np. wypreparowany i powiększony, przybierając tym samym cechy portretu i w takiej formie jest rozpowszechniany. Dochodzi wówczas do swoistego obejścia prawa, gdyż pierwotnie nie była wymagana zgoda na rozpowszechnianie wizerunku stanowiącego szczegół całości, a pod wpływem zastosowanych modyfikacji względem wizerunku powstałaby jednak konieczność uzyskania pozwolenia od dysponenta wizerunku, w przypadku rozpowszechniania wizerunku już jako portretu.

Innym sposobem naruszenia prawa do wizerunku jest wskazanie np. na zdjęciu w czasopiśmie osoby pozornie zamaskowanej, a w rzeczywistości rozpoznawalnej, która bierze udział w określonym wydarzeniu czy zgromadzeniu. W tej sytuacji może to spowodować negatywne skutki i stygmatyzować zarówno ją, jak i najbliższe jej osoby, powodując ostracyzm w kręgu społecznym, z którym pokrzywdzony wiąże swoje życie, aktywność społeczną i zawodową²⁴.

²⁴ Por. wyrok SN z dnia 24 stycznia 2008 r. (sygn. akt I CSK 319/07).

Problem zamaskowania wyglądu zewnętrznego, a tym samym i wizerunku, czego celem jest uniemożliwienie identyfikacji i rozpoznawalności osób, było już przedmiotem sporu zwłaszcza na gruncie dotychczas obowiązującej ustawy prawo o zgromadzeniach. Zgodnie z art. 4 ust. 2 obecnie obowiązującej ustawy Prawo o zgromadzeniach, a zgodnie z art. 3 ust. 2 dotychczas obowiązującej ustawy Prawo o zgromadzeniach, w zgromadzeniach nie mogą uczestniczyć osoby posiadające przy sobie broń, materiały wybuchowe lub inne niebezpieczne narzędzia. Uchwalona przez Sejm 2 kwietnia 2004 r. ustawa o zmianie ustawy – Prawo o zgromadzeniach oraz ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. – Prawo o ruchu drogowym, wprowadziła wówczas dodatkową przesłankę zakazu uczestnictwa w zgromadzeniu osób, „których wygląd zewnętrzny uniemożliwia ich identyfikację”.

O ile więc pierwsza przesłanka zakazu uczestnictwa w zgromadzeniach nie budziła i dotąd nie budzi wątpliwości (skoro ustawodawca pozostawił ją w niezmienionej treści w obecnie obowiązującej ustawie Prawo o zgromadzeniach), gdyż dopuszczenie do uczestnictwa w zgromadzeniu publicznym takich osób stanowiłoby poważne zagrożenie dla pokojowego charakteru zgromadzenia, a w rezultacie dla wartości wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji, o tyle zakaz uczestnictwa w zgromadzeniach osobom, „których wygląd zewnętrzny uniemożliwia ich identyfikację”, budził kontrowersje w różnych aspektach.

Sprawa ta została ostatecznie rozstrzygnięta przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 listopada 2004 r. (sygn. Kp 1/04)²⁵, w którym TK rozważył, czy wygląd zewnętrzny uniemożliwiający identyfikację może stanowić zagrożenie dla wartości konstytucyjnych wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji, zwłaszcza dla tych wartości, których ochrona wiąże się nierozdzielnie z pokojowym charakterem zgromadzenia.

Analizując zatem różne sposoby oraz metody, które w tym przypadku utrudniałyby lub wręcz uniemożliwiałyby identyfikację osoby: od celowego zamaskowania, poprzez określony strój, makijaż czy fryzurę, TK orzekł, iż „przepis jest nieprecyzyjny i niejasny, jego zakres jest zbyt szeroki w stosunku do intencji samych projektodawców; nie odpowiada koniecznym wymogom precyzji i jasności dotyczącym przepisów ustawowych ograniczających konstytucyjne prawa lub wolności”. Ponadto wskazał, że „zaskarżony przepis art. 1 pkt 1 ustawy z 2 kwietnia 2004 r. wprowadza w świetle art. 57 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji nadmierną ingerencję w wolność uczestnictwa w zgromadzeniach publicznych. «Wygląd zewnętrzny uniemożliwiający identyfikację» nie może być przesłanką zakazu uczestnictwa w zgromadzeniach, gdy dotyczy osób, które w żaden sposób nie zagrażają pokojowemu charakterowi zgromadzeń oraz osób, co do których znowelizowany przepis ustawy z 5 lipca 1990 r. nie wskazuje, w jaki sposób nie-

²⁵ Prezydent RP w trybie kontroli prewencyjnej z art. 122 ust. 3 Konstytucji zwrócił się z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności art. 1 pkt 1 ustawy z 2 kwietnia 2004 r. w zakresie, w którym został dodany do obowiązującego wówczas art. 3 ust. 2 ustawy z 5 lipca 1990 r. wymienioną wyżej przesłankę zakazu uczestnictwa w zgromadzeniu, z art. 2 i art. 57 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

możność ich identyfikacji mogłaby zagrozić wartościom wymienionym w art. 31 ust. 3 Konstytucji, a zwłaszcza tym wartościom, które byłyby szczególnie zagrożone wskutek utraty pokojowego charakteru zgromadzenia”.

Odnosząc się zatem do poruszonego problemu rozpoznawalności osoby w kontekście zasłaniania jej wizerunku, należałoby zatem zauważyć, że skoro obecnie obowiązująca ustawa Prawo o zgromadzeniach nie zawiera wspomnianego powyżej ograniczenia co do możliwości przybierania różnego wyglądu zewnętrznego, który uniemożliwia identyfikację, w przypadku braku możliwości rozpoznawalności wizerunku określonej osoby, nie mamy w ogóle do czynienia z wymogiem uzyskania zgody do rozpowszechniania takiego wizerunku. Zasadnym jest w tej sytuacji pochylenie takiego wizerunku jako widocznej mniejszej lub większej części tła, elementu określonej całości, a nie zidentyfikowanego bezpośrednio lub nawet pośrednio wizerunku z określoną osobą. Ewentualny zatem udział w zgromadzeniu osób zamaskowanych, przebranych lub ucharakteryzowanych w określonej konwencji (pomijając pokojowy lub nie charakter ich zamiarów i uczestnictwa w określonym zgromadzeniu), a następnie rozpowszechnianie informacji, zdjęć czy relacji z ich udziałem kiedy niemożliwe lub nader utrudnione staje się spersonifikowanie wyglądu tych osób, wyłącza obowiązek uzyskania zgody na publikację takiego wizerunku. Jest to jednoznaczne z tym, iż w praktyce nie wiadomo byłoby, do kogo należałoby się zwrócić z prośbą o uzyskanie takiej zgody, skoro zamaskowanie wizerunku całkowicie uniemożliwia identyfikację takiej osoby. Nie ma tu zatem mowy o wykreowaniu konkretnego wizerunku, skoro jakiegokolwiek cechy identyfikacyjne względem określonej osoby zostają przysłonięte czy zakryte, uniemożliwiając rozpoznawalność. Co więcej, także już sam fakt znalezienia się w określonym miejscu i czasie odbywającego się zgromadzenia, połączony nawet z zamaskowaniem wizerunku przez określoną osobę nasuwa także spostrzeżenie, iż osoba ta samym faktem uczestnictwa godzi się na udział w określonym przedsięwzięciu, tym samym wyłącza prawo dodatkowego żądania upoważnienia do rozpowszechniania i wykorzystywania jej wizerunku.

5. Zakończenie

Jak zostało powyżej przedstawione, sytuacje związane z rozpowszechnianiem i wykorzystywaniem wizerunku osób na gruncie polskiego prawa pozostaje w wielu sytuacjach ocenne. Warunek uzyskania zgody od właściciela wizerunku stanowi niewątpliwie pewne zabezpieczenie przed bezprawnym rozpowszechnianiem wizerunku w różnych okolicznościach, nawet pozornie łatwych do klasyfikacji, warunkujących zwolnienie z konieczności posiadania takiego upoważnienia. Z ostrożności prawnej zaleca się,

by w przypadku chęci obrotu wizerunkiem osób, zwłaszcza w przypadkach, kiedy w sposób oczywisty nie mamy podstaw do stosowania wyjątku z ustawy, uzyskiwać zgodę na rozpowszechnianie wizerunku od ich właścicieli.

Bibliografia

- Barta J., *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Błęszyński J., *Prawo autorskie*, Warszawa 1988.
- Ferenc-Szydelko E., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2017, Legalis.
- Grzybowski S., *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1957.
- Ritterman S., *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937.
- Sieńczyło-Chłabicz J., *Rozpowszechnianie wizerunku na gruncie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Radca Prawny” 2001, Nr 2.
- Sieńczyło-Chłabicz J., *Rozpowszechnianie wizerunku osób powszechnie znanych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2003, Nr 9.
- Ślęzak P., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Wojnicka E., *Prawo do wizerunku w ustawodawstwie polskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wnalezczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1990, z. 56